

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ КЛЮЧОВИХ СПІЛЬНОТ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

У ПЕРІОД З 24 ЛЮТОГО ПО 1 ЧЕРВНЯ 2022 РОКУ В СИСТЕМІ REAct ЗАРЕЄСТРОВАНО:

751

звернення
від 714 клієнтів
з числа ключових груп

50

з них випадків пов'язані
з повномасштабним вторгненням
росії на територію України

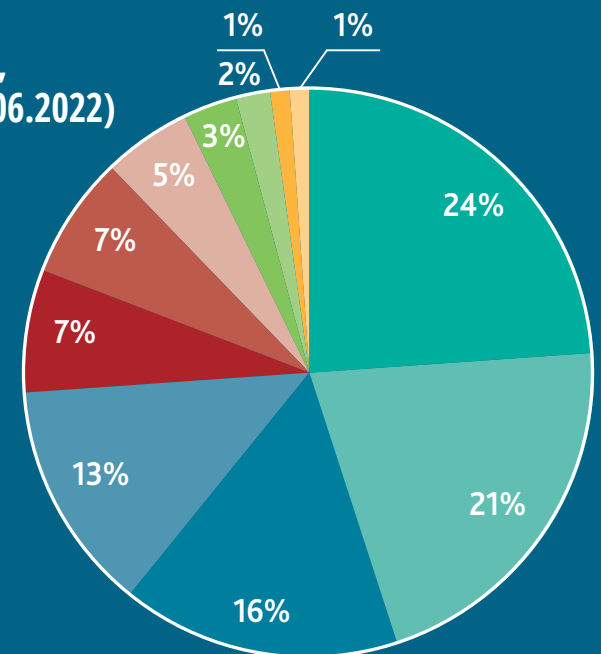
40

випадків,
де порушником
є окупанти

Ключові спільноти щодо ВІЛ в Україні повсюдно стикаються з порушенням прав, упередженим ставленням та випадками дискримінації через свою приналежність до уразливої групи. На тлі російського повномасштабного вторгнення в Україну, з 24 лютого 2022 року ситуація з порушенням прав людей, які вживають наркотики ін'єкційно (ЛВНІ), пацієнтів програм ЗПТ, людей, які живуть з ВІЛ (ЛЖВ), людей з ТБ, секс-працівників, чоловіків, які мають секс із чоловіками (ЧСЧ) та інших груп ризику значно погіршилась. Окрім бар'єрів та обмежень, з якими стикнулися клієнти в умовах запровадженого воєнного стану, системою REAct було зафіксовано випадки воєнних злочинів¹ з боку окупантів – російських військових.

ГРУПА РИЗИКУ, З ЯКОЮ ПОВ'ЯЗАНИЙ ВИПАДОК ПОРУШЕННЯ ПРАВ КЛІЄНТА, ЯКИЙ ЗВЕРНУВСЯ ДО REAct (24.02-01.06.2022)

- Пацієнт ЗПТ
- Людина, яка живе з ВІЛ
- Людина, яка живе з ТБ
- Людина, яка вживає наркотики ін'єкційно
- ЧСЧ
- Біженець
- Секс-працівник/працівниця
- Колишній ув'язнений
- Людина, яка перебуває у місцях позбавлення волі
- Транс* людина
- Людина без постійного місця проживання (безпритульна особа)

¹ **Воєнні злочини** – це порушення Женевських конвенцій 1949 року та інші серйозні порушення законів і звичаїв війни, визначені у ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду. Вони розглядаються міжнародним правом як безумовні міжнародні злочини.

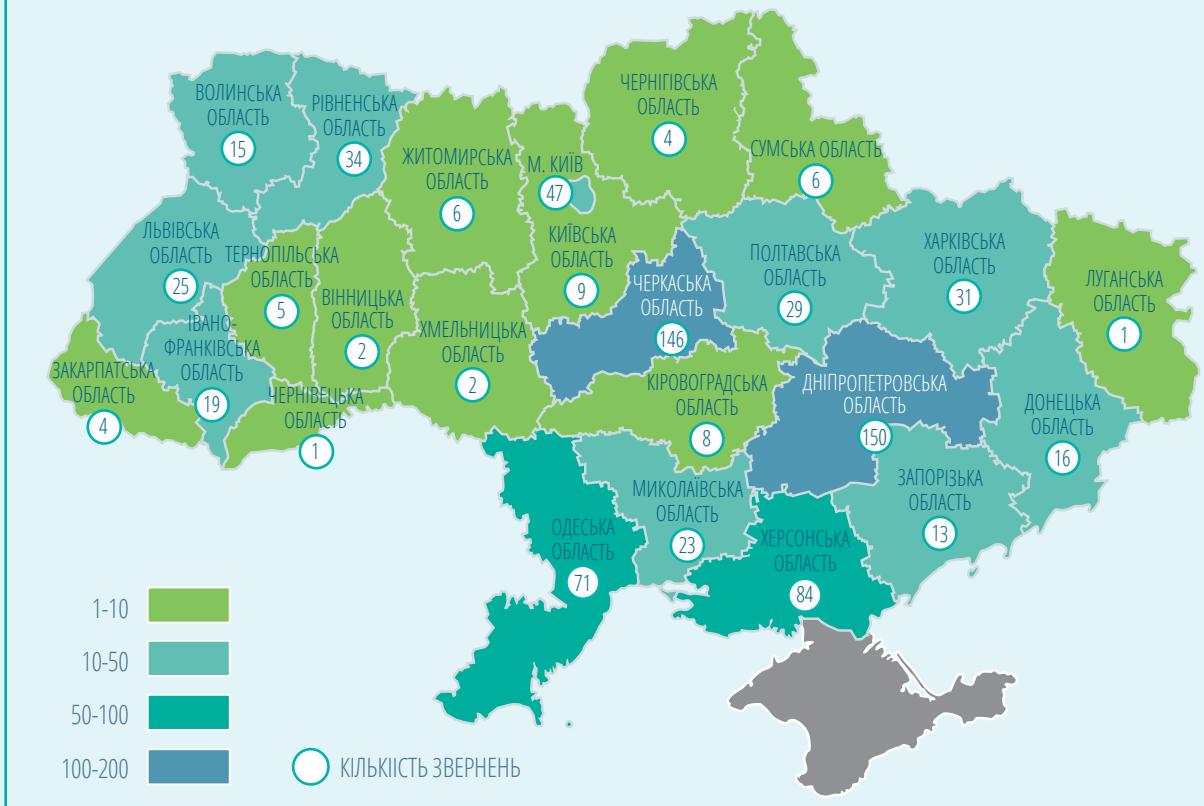
КЛЮЧОВІ ТИПИ ПОРУШНИКІВ ТА ПОРУШЕНЬ

Як і до початку повномасштабної війни, найчастіше права ключових спільнот порушують представники державних закладів охорони здоров'я – 50%. Найбільше порушень фіксується на первинній ланці надання медичних послуг, що може бути зумовлено збільшенням навантаження на медичний персонал у зв'язку з переміщенням працівників закладів охорони здоров'я до більш безпечних регіонів.

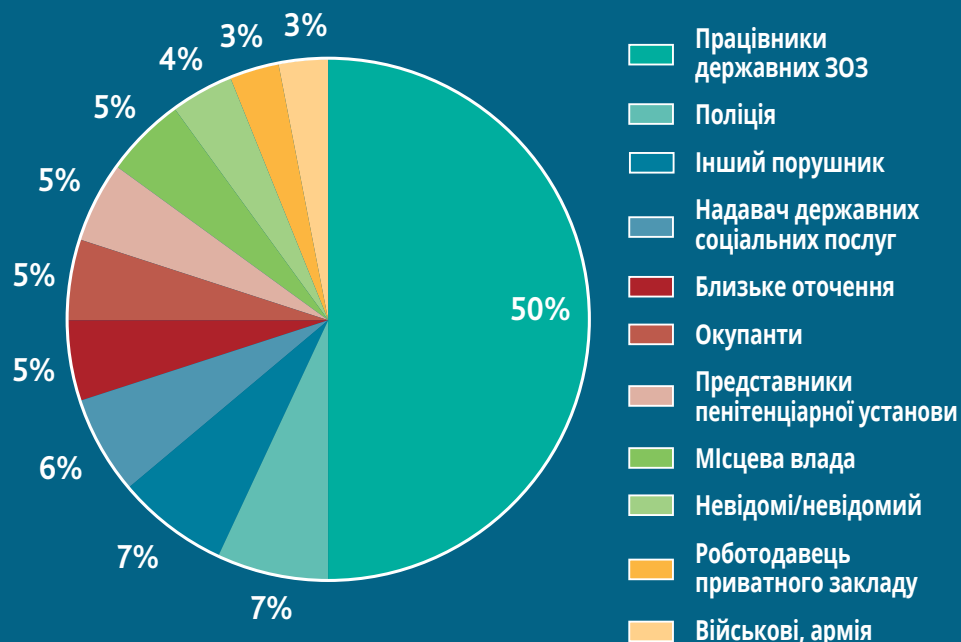
У порівнянні з 2021 роком, зросла частка порушень з боку військових і армії та наразі складає 3%. З початку війни також фіксуються порушення з боку представників територіальної оборони. Частка порушень з боку поліції навпаки зменшилась з 19% до 7%, що може бути пов'язано з активною участю поліції в оборонній діяльності і зменшенню рутинних перевірок/затримань представників ключових спільнот.

Серед основних типів порушень прав переважають: відмова надати допомогу, або послуги – 52% (в більшості медичні); емоційне (20%) та фізичне (12%) насильство, або шкода.

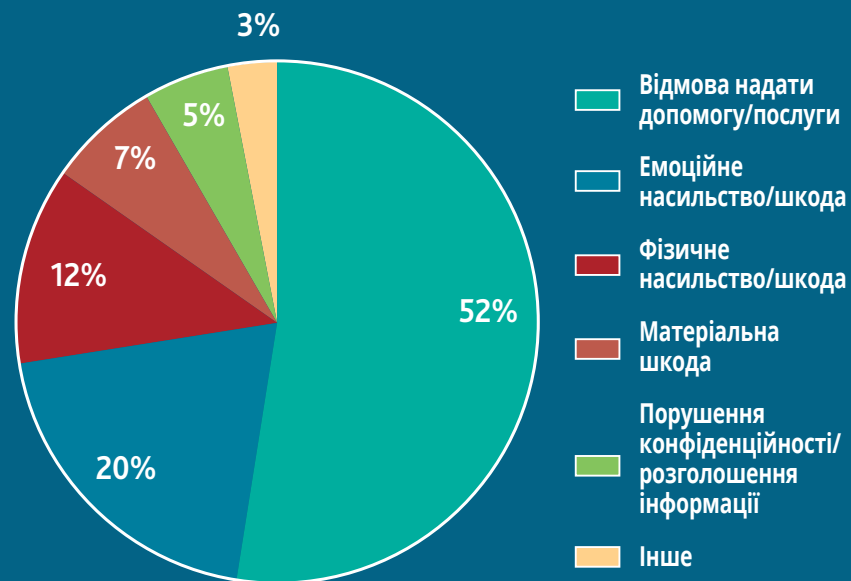
ЗАРЕЄСТРОВАНІ ЗВЕРНЕННЯ КЛІЄНТІВ ДО REAct ЗА РЕГІОНАМИ (24.02-01.06.2022), Всього 751 ЗВЕРНЕННЯ

КЛЮЧОВІ ПОРУШНИКИ

КЛЮЧОВІ ПОРУШЕННЯ

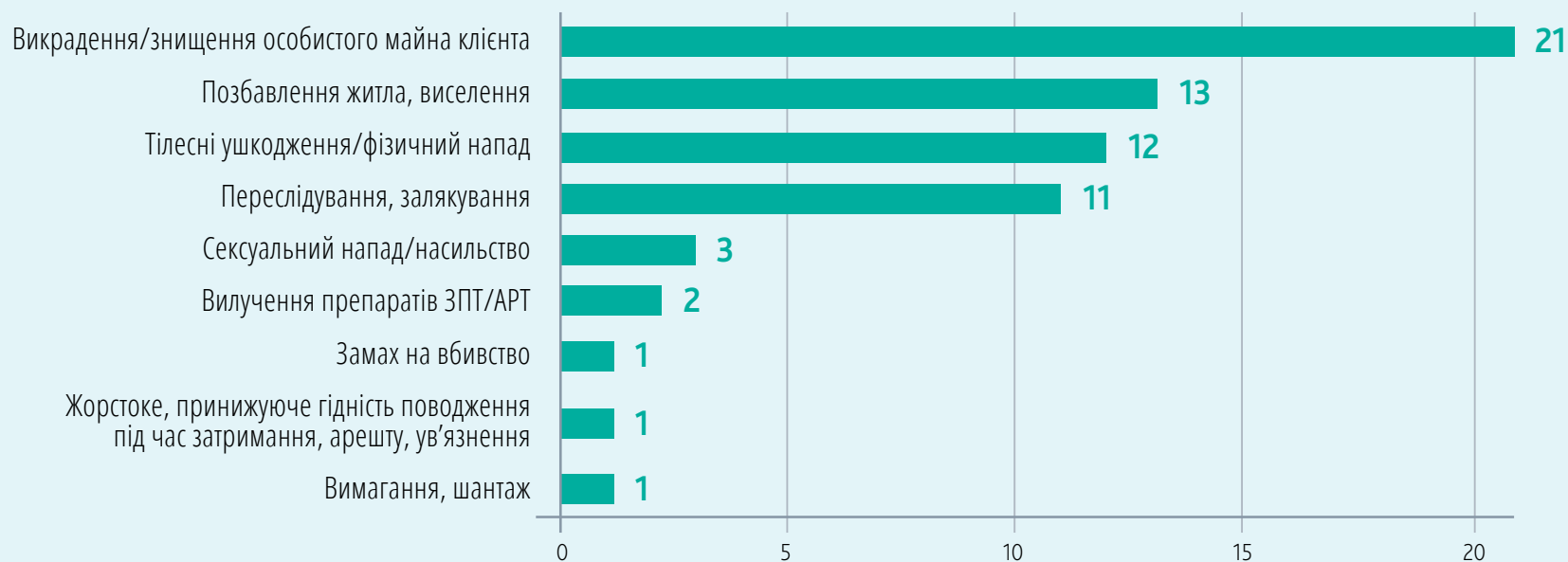
*В рамках одного випадку можливо кілька типів порушників та порушень.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ, СКОЄНІ ОКУПАНТАМИ

ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ В СИСТЕМІ REAct БУЛА ДОДАНА НОВА КАТЕГОРІЯ ПОРУШНИКА – ОКУПАНТИ, ЯКІ В РОЗРІЗІ УСІХ КАТЕГОРІЙ ПОРУШНИКІВ СКЛАЛИ 5%.

Втім, цей показник свідчить лише про те, що у 5% зареєстрованих випадків, де порушником були окупанти, клієнти мали змогу повідомити про цей випадок до REAct. Реальна ж кількість випадків, де окупанти були порушниками прав ключових спільнот, є значно більшою!

ТИПИ ПОРУШЕНЬ ТА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ ОКУПАНТАМИ

Воєнні злочини, що були скоєні російськими військовими злочинцями в Україні щодо представників ключових спільнот та зафіксовані проєктом REAct, можна розділити за двома типами згідно міжнародно-правової кваліфікації:

1) Серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 року, а саме:

- ▶ замах на вбивство під час обстрілів;
- ▶ катування та нелюдське поводження;
- ▶ навмисне спричинення сильних страждань та шкоди здоров'ю.

2) Інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, а саме:

- ▶ навмисні напади на окремих цивільних осіб, які не приймають безпосереднього участі у воєнних діях;
- ▶ зазіхання на людську гідність, зокрема образливе та принижуване поводження;
- ▶ зґвалтування;
- ▶ умисне створення умов для голодування цивільного населення як метод ведення війни, шляхом позбавлення їх речей, необхідних для їхнього виживання, включаючи навмисне перешкоджання постачанню допомоги.

Клієнт (пацієнт ЗПТ) звернувся, до документатора проєкту REAct після обшуку його оселі військовими рф. В ході обшуку в них виникли безпідставні підозри щодо зв'язків із територіальною обороною та колишніми учасниками АТО. Надівши мішок на голову, військові забрали чоловіка з дому та повезли у невідомому напрямку. Декілька днів його катували, намагаючись дізнатись про місця перебування учасників тер. оборони та АТО. Весь цей час клієнта тримали в холодному приміщенні та періодично били до втрати свідомості. Згодом непритомного клієнта вивезли на околиці м. Херсон та викинули з автівки. Декілька днів чоловік ховався на вулиці, через що сильно захворів.

До документатора REAct звернулася жінка, яка стала жертвою сексуального та фізичного насильства. Протягом двох тижнів над нею знущалися та гвалтували окупанти. Коли її взяли вперше «розважитись», вона вирішила налякати військових, сказавши, що довгий час вживала наркотики, через що захворіла на ВІЛ, який вже перейшов у СНІД. Проте військові рф не повірили, а тільки ще більше обізрилися, сильно побили жінку, і після чого згвалтували. Після евакуації, жінка в той же день написала заяву в поліцію під супроводом документатора.

Клієнт отримував замісну терапію в м. Снігурівка Миколаївської області. У березні 2022 року, чоловік отримав препарат на 30 днів і вирішив разом з деякими пацієнтами вибиратися зі Снігурівки в більш спокійне місце. На російському блок-посту його обшукали, знайшли та забрали метадон, АРВ-терапію та знеболювальні ліки, які він приймає на постійній основі. Крім того, військові пошкодили його особисті речі та всіляко ображали. Чоловік був вимушений добиратися без ліків в інше місто, звідки подзвонив соціальному працівникові, який зміг організувати переведення на інший сайт, де наразі знаходиться клієнт.

Дотримання Женевської конвенції про захист цивільного населення² є обов'язковим під час збройних конфліктів, у разі оголошеної війни, навіть у тому випадку, якщо одна зі сторін не визнає стану війни. За воєнні злочини військових передбачена як особиста відповідальність, так і відповідальність держави, яку вони представляють.

Кожна зі сторін, які перебувають у конфлікті, зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

- 1) Особи, які безпосередньо не беруть участі у воєнних діях, повинні за будь-яких обставин користуватися гуманним зверненням без будь-якої дискримінації, мають право за будь-яких обставин на повагу до їх особистості, честі, сімейних прав.
- 2) З цією метою забороняються такі дії щодо вищевказаних осіб: посягання на життя та фізичну недоторканність, зокрема будь-які види вбивства, каліцтва, жорстоке поводження, тортури та катування, згвалтування; посягання на людську гідність, зокрема образливе та принижуване поводження; інше грубе насильство з боку представників цивільної чи військової влади.

Конвенція окремо визначає гарантії для окупованих територій:

- Особи, які перебувають на окупованій території, не повинні відчувати погіршення свого стану внаслідок ні її окупації, ні в силу анексії окупованою державою всієї або частини окупованої території.
- Забороняється будь-яке знищення державою, що окупує, рухомого або нерухомого майна, що є власністю приватних осіб або держави, громад, яке не є абсолютно необхідним для воєнних операцій.
- Держава-окупант зобов'язана забезпечити цивільне населення продовольством та санітарними засобами, а також підтримувати діяльність санітарних та лікарняних установ та служб.

На підставі вищезазначеного можна впевнено констатувати, що російські військові загарбники скоюють численні воєнні злочини щодо представників ключових спільнот, як на індивідуальному рівні щодо конкретних осіб, так і через відверте ігнорування вимог до забезпечення їх базових прав та потреб на тимчасово окупованих територіях України.

БАР'ЄРИ ЩОДО ОТРИМАННЯ ПОСЛУГ ТА ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ, ЯКІ З'ЯВИЛИСЯ У КЛІЄНТІВ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОВНОМАСШТАБНОЮ ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ

Російська агресія, окрім воєнних злочинів проти представників ключових спільнот, завдала негативного впливу на забезпечення їх прав на отримання належного лікування за станом здоров'я, отримання соціальних та інших послуг, можливості захистити свої права у випадках стигми та дискримінації.

- ▶ **Відсутність у клієнтів медичних довідок/карток, особистих документів**, які клієнти залишили, рятуючись від війни, або втратили при пошкодженні їхніх помешкань, створює значні перешкоди в отриманні послуг такими клієнтами в регіонах, куди вони виїхали.
- ▶ **Обмеження в роботі державних структур, функціонуванні державних реєстрів**, а на тимчасово окупованих територіях України повна зупинка їх роботи, унеможлиблює отримання клієнтами деяких послуг, як-от відновлення документів, отримання притулку тощо.
- ▶ **Вимушений від'їзд медичного персоналу** за кордон, або в інші регіони України, зумовив брак фахівців на місцях, що також унеможлиблює отримання медичних послуг ключовими спільнотами. Вузкопрофільних фахівців критично не вистачає.
- ▶ **Збільшення чисельності вимушено внутрішньо переміщених осіб з числа клієнтів між областями** вплинуло на терміни отримання клієнтами послуг, а також якість та повноту таких послуг. Часто клієнти мають труднощі з отриманням медичних послуг в такому ж обсязі, як отримували до свого переїзду в інше місто, або регіон.
- ▶ Через **зміну місцезнаходження окремих представників державних структур, працівників НУО та правозахисних організацій**, є перешкоди в перенаправленні до них клієнтів, оскільки це потребує постійного моніторингу, підтримки комунікації з боку документаторів та координаторів Проекту, а подекуди такі контакти потрібно поновлювати заново.
- ▶ Через **зміну пріоритетних потреб клієнтів**, як-от харчування, житло, ліки, клієнти мало звертаються за захистом своїх прав в цілому.

Напад РФ призвів до суттєвих складнощів в системі лікування **людей, які живуть з ВІЛ та людей з ТБ** та наданні їм належних послуг супроводу. Пацієнти зіткнулися з нестачею препаратів, перешкодами у вчасному отриманні життєво важливих ліків. Це сталося через недосконалість процедур видачі препаратів та відсутність алгоритму надання АРТ та ТБ-лікування у форс-мажорних умовах воєнного часу.

Негативного впливу було завдано і функціонуванню сайтів ЗПТ, а саме їх забезпеченістю препаратами через руйнування логістичних ланцюжків постачання. Це критично позначилось на можливостях **пацієнтів ЗПТ** отримувати лікування в раніше призначеному дозуванні та режимі.

«У ЗВ'ЯЗКУ З ЗБІЛЬШЕННЯМ ПАЦІЄНТІВ ЗПТ ЛІКАРІ ПОВИННІ ШВИДКО ПЕРЕРАХОВУВАТИ НАЯВНІ ПРЕПАРАТИ, ВИМУШЕНО ЗМІНЮЮТЬ ДОЗУВАННЯ ЧЕРЕЗ НЕСТАЧУ ПРЕПАРАТУ НА ВСІХ ПАЦІЄНТІВ, ПЕРЕВОДЯТЬ НА ЩОДЕННИЙ ПРИЙОМ»

Л. Власенко, регіональний координатор REAct в м. Дніпро

Зафіксовано випадки, коли **пацієнти програм ЗПТ** через термінову евакуацію з небезпечної території не встигали отримати необхідні документи для переведення до іншого сайту. Це, в свою чергу, відтермінувало можливість отримання лікування на новому сайті в іншому регіоні. Переривання прийому ЗПТ також відбувається і з ініціативи самих клієнтів. На тимчасово окупованих територіях України через психологічний тиск пацієнти ЗПТ припиняють лікування та повертаються до вуличних наркотиків.

«РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА НАСТІЛЬКИ ВБИВАЄ ВІРУ НАШИХ КЛІЄНТІВ, НЕ ВІРЯТЬ, ЩО ПОВЕРНЕТЬСЯ УКРАЇНА...ВІД ЦЬОГО КЛІЄНТИ ПРИПИНЯЮТЬ ТЕРАПІЮ, ПОЧИНАЮТЬ ЗНОВУ ВЖИВАТИ НАРКОТИКИ, НЕ ДУМАЮТЬ ПРО СВОЄ ЗДОРОВ'Я»

О. Овсянікова, регіональний координатор REAct в Запорізькій області, зокрема в окупованому Мелітополі

ЛВНІ стикались з випадками відмови у забезпеченні їм притулку, отриманні медичних послуг за їх новим місцеперебуванням в більш безпечних регіонах. Фіксувалися непоодинокі випадки затримання та переслідування ЛВНІ поліцією під час пошуку ЛВНІ наркотиків, при цьому поліцією застосовувалась фізична сила.

Клієнта ЛВНІ увечері, але ще до настання комендантської години, затримали поліцейські, коли він шукав «закладку». Поліцейські зі зброєю затримали чоловіка, завдали йому тілесних ушкоджень, звинувачуючи, що він начебто диверсант і ставить «мітки» для ворога. Клієнт усе заперечував. Врешті показав їм знайдені наркотичні речовини. Тоді поліцейські стали питати, у кого він їх купує зараз та купував раніше. Клієнт відповідав, що не знає у кого, адже мав лише номер в смс. Поліцейські йому не повірили, знову застосували фізичну силу та погрозили розстріляти клієнта. Не отримавши більше інформації, вони врешті пішли геть.

Клієнт, ЧСЧ, переїхав через вторгнення росії до Кривого Рогу з міста Суми із своїм бойфрендом. Там йому вдалось знайти квартиру в оренду, де вони і проживали, допоки туди не увірвався господар зі звинуваченнями у «гомосексуалізмі». Він сказав, що йому повідомили, що клієнта з його бойфрендом помітили за поцілунком. Господар квартири кричав, що «збоченці» йому не потрібні та наказав негайно збиратися з його власності. Хлопці фактично залишилися на вулиці.

ЧСЧ та транс*люди стикнулися з дискримінаційним ставленням, випадками примусового виселення з тимчасового прихистку, фізичним насильством під час перебування в евакуації на тлі збільшення агресії та зменшення толерантності в суспільстві через воєнні дії. Подібна дискримінація впливає на можливість вирішення значущих питань, зокрема тих, що пов'язані з особистою безпекою.

Секс-працівниці, рятуючись від війни та шукаючи захисту в більш безпечних регіонах, через стигму стикались з перешкодами в отриманні гуманітарної допомоги, проживанні у притулку через свою належність до цієї ключової спільноти, можливості заробітку секс-працею в новому регіоні, проявами емоційного та фізичного насильства. Статус внутрішньо переміщеної особи додав ще більшої уразливості представницям цієї групи ризику, позбавляючи можливостей захисту своїх прав.

До документатора звернулась жінка, яка приїхала з Донецької області, тікала від бойових дій. Роботи в неї не було і вона підробляла наданням сексуальних послуг за гроші. Вирішила зайнятися цим і в Полтаві. Одного разу до неї пристав чоловік і насильно спробував затягти в авто, але жінка вирвалася і викликала поліцію. На момент приїзду Патрульної поліції чоловік поїхав і патрульні не захотіли приймати заяву у жінки про вчинення правопорушення, мовляв вона іногородня, ще й з області активних бойових дій, «сьогодні – завтра поїде з міста, шукай її потім». Та й взагалі, сказали, що сама винна, що займається такою діяльністю.

КЛЮЧОВІ ПОСЛУГИ, ЯКИХ ПОТРЕБУЮТЬ НАРАЗІ КЛІЄНТИ:

Психологічна підтримка, особливо он-лайн та по телефону, в тому числі мотиваційне консультування задля продовження клієнтами безперервного лікування в стресових реаліях війни.

Інформаційна підтримка та отримання матеріалів (пам'яток) щодо можливостей отримання гуманітарної допомоги, притулку, або іншого місця тимчасового проживання, виїзду за кордон.

Отримання гуманітарної допомоги (харчові набори, засоби гігієни, ліки, засоби профілактики ВІЛ).

Правове консультування щодо алгоритмів отримання медичної допомоги, постановки на облік щодо АРТ та ЗПТ в інших регіонах, діях клієнта при вилученні препаратів АРТ та ЗПТ на блок-постах, діях при незаконних обшуках, вилученні особистих документів, вчиненні фізичного насильства/шкоди.